

Ведмідь Н.І.

УДК 614.215.001.33

КЛАСИФІКАЦІЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ І ОЗДОРОВЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української економіки посилюється роль та значення санаторно-курортної галузі. Це особливий вид діяльності й одна із основних сфер сервісної економіки, яка характеризується значною соціальною спрямованістю і виявляється через діяльність конкретних суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх джерел. Питання розвитку та функціонування санаторно-курортних та оздоровчих підприємств досліджено у працях таких вітчизняних та закордонних науковців, як Ткаченко Т.І., Любіцева О.О., Стафійчук В.І., Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андрєєва Г.П., Богадунова Р.Н., Колеснік А.В., Влащенко Н.М. та інші. [1-5].

Однак у цих працях, а також в нормативно-правових актах щодо діяльності санаторно-курортних і оздоровчих підприємств в Україні існують відмінності у визначенні назви даної групи підприємств і в їх класифікації. Це обумовлює ситуацію в діяльності санаторно-курортних і оздоровчих підприємств, коли їх учасники не мають обґрунтованої та уніфікованої термінологічної бази.

Формулювання цілі статті. З метою підвищення ефективності управління підприємствами санаторно-курортної галузі виникає необхідність у виробленні загальних підходів до їх класифікації.

Виклад основного матеріалу.

Діяльність санаторно-курортних і оздоровчих підприємств в Україні регламентують декілька основних нормативно-правових актів – Закон України «Про Курорти», Загальне положення про санаторно-курортний заклад, Національний стандарт України «Послуги туристичні, засоби розміщення» (ДСТУ 4527:2006), Господарський кодекс України та Закон України «Про Акціонерні товариства» [6 – 11].

Відповідно до зазначених вище нормативно-правових актів існують такі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств: санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати з лікуванням, пансіонати відпочинку, курортний готель, будинки відпочинку, заклади 1-2 денного перебування, бази відпочинку та інші.

Всі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за функціональною ознакою розподіляються на санаторно-курортні й оздоровчі підприємства.

До санаторно-курортних підприємств слід віднести: санаторії, санаторії-профілакторії та пансіонати з лікуванням, тобто підприємства які надають послуги лікування та повинні розміщуватися на території курорту чи лікувально-оздоровчій місцевості.

До оздоровчих належать всі інші зазначені вище типи підприємств, що мають умови для відпочинку і оздоровлення та розташовані, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зонах.

За профілем ці підприємства розподіляються на однопрофільні, які надають медичні послуги споживачам з однорідними захворюваннями (монопрофільні) та багатопрофільні, які мають у своєму складі два або більше спеціалізованих відділень [6].

Для лікування споживачів з однаковими захворюваннями створюються спеціалізовані санаторно-курортні заклади вузького профілю [6]. До спеціалізованих слід відносити лише санаторії, до підприємств загального призначення – всі інші санаторно-курортні і оздоровчі підприємства у т.ч. багатопрофільні санаторії.

Основний профіль лікування (медичний профіль) санаторно-курортного підприємства визначає центральний орган виконавчої влади з охорони здоров'я відповідно до наявності на його території лікувальних природних ресурсів. Тобто медичний профіль санаторію – це перелік показань та захворювань, які підлягають лікуванню, реабілітації та профілактиці. Відповідно до спеціалізації існують санаторно-курортні заклади для лікування захворювань органів кровообігу, травлення, обміну речовин, хвороб нервової системи, опорно-рухового апарату, органів дихання нетуберкульозного характеру, жіночої статеві сфери, шкіри, нирок, сечовивідних шляхів тощо [7].

На думку Любіцевої О.О. та Стафійчук В.І., за медичним профілем в структурі українських санаторіїв переважають ті, які спеціалізуються на лікуванні:

1. Органів кровообігу – переважно заклади кліматичних та бальнеологічних курортів АР Крим, Одеської, Донецької, Київської областей.

2. Нервової системи – бальнеологічні, грязьові та кліматичні курорти Одеської, Донецької, Запорізької, Закарпатської областей та АР Крим.

3. Органів дихання (нетуберкульозного характеру) – приморські, бальнеологічні та спелеологічні курорти АР Крим, Донецької, Закарпатської, Одеської областей.

4. Органів травлення – бальнеологічні курорти Львівської, Закарпатської, Полтавської, Харківської областей.

5. Органів опорно-рухової системи – грязьові, бальнеологічні, приморські курорти АР Крим, Одеської, Запорізької, Донецької областей [2].

Відповідно до періоду функціонування – це санаторно-курортні і оздоровчі підприємства цілорічної або сезонної дії [6]. Цілорічні санаторно-курортні і оздоровчі підприємства здійснюють функції з надання лікувальних, профілактичних та реабілітаційних послуг більш ніж три місяці поза літнім курортним сезоном. Сезонні підприємства здійснюють функції з надання лікувальних, профілактичних та реабілітаційних послуг протягом літнього курортного сезону.

Відповідно до ст. 63 Господарського кодексу України залежно від форм власності в Україні можуть діяти підприємства (в т.ч. санаторно-курортні і оздоровчі) таких видів:

- приватне підприємство, засноване на приватній власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство засноване на колективній власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, засноване на комунальній власності територіальної громади;
- державне підприємство, засноване на державній власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності) [10].

Згідно з Господарським кодексом (ст. 70) підприємства мають право на добровільних засадах об'єднувати свою господарську діяльність (виробничу, комерційну та інші види). Види об'єднань підприємств, їх загальний статус, а також основні вимоги щодо здійснення ними господарської діяльності визначені у розділі 12 ГКУ. Особливості правового статусу об'єднань підприємств, створюваних за рішенням Кабінету Міністрів України, міністерств, інших компетентних державних органів, органів місцевого самоврядування, визначаються нормативними актами відповідних органів.

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом. В табл. 1 сформульовано визначення організаційно-правових форм, які розповсюджуються також на санаторно-курортні і оздоровчі підприємства.

Таблиця 1. Структура організаційно-правових форм, передбачених законодавством України [10,11].

Найменування ОПФ	Скорочена назва	Визначення
<i>Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.</i>		
Товариством з обмеженою відповідальністю	ТзОВ	Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів

Найменування ОПФ	Скорочена назва	Визначення
Товариство з додатковою відповідальністю	ТДВ	Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників
Повне товариство	ПТ	Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.
Акціонерні товариства	АТ	Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій. Відповідно до Закону «Про акціонерні товариства» в Україні не передбачено поділ АТ на ВАТ та ЗАТ. Реєструвати і вести свою діяльність акціонерні товариства будуть лише у вигляді публічних або приватних акціонерних товариств[11] *
Командитне товариство	КТ	Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за Законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники)
Організаційно-правові форми об'єднань підприємств		
Асоціація		Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації.
Корпорація		Корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.
Консорціум		Консорціум - тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проєктів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом
Концерн		Концерном визнається статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності
Державні та комунальні господарські об'єднання		Державні та комунальні господарські об'єднання утворюються переважно у формі корпорації або концерну, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо)

За ознакою правового та економічного статусу доцільно виділити санаторно-курортні і оздоровчі підприємства з повною економічною і правовою самостійністю; та підприємства (заклади), які не мають правового та економічного статусу юридичної особи, що знаходяться у сфері управління органів виконавчої влади та у підпорядкуванні інших підприємств, установ і організацій.

Відомчі санаторно-курортні заклади знаходяться у сфері управління органів виконавчої влади, які підзвітні цим органам, та на їх баланс і обслуговують окремі категорії населення за професійною, відомчою або іншою непов'язаною зі станом здоров'я ознакою.

Нині, значна частка санаторно-курортних і оздоровчих підприємств України залежно від їх відомчого підпорядкування знаходяться у складі Федерації профспілок України, Фонду соціального страхування України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства транспорту України, інших міністерств та відомств.

За метою і характером економічної діяльності виділяють підприємства комерційні (прибуткові), які прагнуть отримувати цільовий прибуток на відповідній стадії свого життєвого циклу; та некомерційні (неприбуткові), що створюються з метою надання суспільних медичних послуг, надають пріоритетне значення у своїй діяльності соціальним цілям і не ставлять за мету отримання прибутку. До неприбуткових належать санаторно-курортні і оздоровчі підприємства, які повністю утримуються за рахунок відповідного Державного бюджету, місцевих бюджетів чи знаходяться на балансі інших юридичних осіб (туберкульозні санаторії, санаторії-профілакторії, табори праці та відпочинку тощо).

У табл. 2. надано узагальнену класифікацію санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за різними ознаками.

КЛАСИФІКАЦІЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ І ОЗДОРОВЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Таблиця 2. Узагальнена класифікація санаторно-курортних підприємств за різними ознаками.

№ пор.	Класифікаційна ознака	Підвид
1	Профіль	Однопрофільні (монопрофільні). Багатопрофільні
2	Спеціалізація	Загальнотерапевтичні. Спеціалізовані (санаторії)
3	Основний профіль лікування (медичний профіль)	Органів кровообігу. Нервової системи. Органів дихання (нетуберкульозного характеру). Органів травлення. Органів опорно-рухової системи тощо
4	За типом	Санаторії. Санаторії-профілакторії. Пансіонати з лікуванням. Курортні готелі. Будинки та пансіонати відпочинку. Бази та інші заклади відпочинку. Заклади 1-2 денного перебування інші
5	За функцією	Лікувальні. Оздоровчі
6	Період функціонування	Цілорічні. Сезонні
7	Цільовий сегмент	Для дорослих. Для дорослих з дітьми. Для дітей
8	Місце розташування	Курортного типу (на території курорту). Некурортного типу (поза курорту)
9	Термін перебування	1-2 - денне. Тривале - 3 дні й більше. Тривале й 1-2 - денне
10	Форма власності	Приватне підприємство. Підприємство колективної власності. Комунальне підприємство. Державне підприємство. Змішаної форми власності
11	Мета та характер комерційної діяльності	Комерційні (прибуткові) Некомерційні (не прибуткові)
12	Залежно від способу утворення (заснування) та способу формування статутного капіталу	Унітарні. Корпоративне
13	Організаційно-правова форма	Акціонерне товариство. Товариством з обмеженою відповідальністю. Товариством з додатковою відповідальністю. Повне товариство. Командитне товариство
14	Правовий та економічний статус	З повною правовою та економічною самостійністю. Дочірні підприємства. Філіали. Представництва. Відокремлені підрозділи
15	Організаційно-правова форма об'єднань	Асоціації. Корпорації. Консорціями. Концерни. та інші об'єднання
16	Відомче підпорядкування (у складі відомств)	Системи профспілок. Міністерства охорони здоров'я України. «Сільгоспоздоровниці». Міністерства внутрішніх справ України. Міністерства транспорту України. Міністерства оборони України. Фонду соціального страхування України Державного управління справами та ін.

Отже, запропонована класифікація має практичне значення, оскільки дозволяє виявляти структуру санаторно-курортних і оздоровчих послуг і попит на них, формувати цільові установки, вирішувати питання організації та управління санаторно-курортних і оздоровчих підприємств.

Джерела та література:

1. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 537 с.
2. Любіцева О. О. Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля / О. О. Любіцева, В. І. Стафійчук // Розвиток курортної справи в Україні : Міжнар. наук.-практ. конф. (КНУКІМ. 4-6 червня 2004 р.). – К., 2004.
3. В'їзний туризм : навч. посіб. / П. Ф. Коваль, Н. О. Алешугіна, Г. П. Андрєєва, О. О. Зеленська, Т. В. Григор'єва, О. Г. Пархоменко, В. Б. Дудко, М. О. Михайловський, С. І. Бондар. – Ніжин : Вид-во Лук'яненко В. В., 2010. – 304 с.
4. Колесников А. В. Оценка эффективности деятельности санаторно-курортных организаций в условиях современного рынка : автореф. дисс. ... канд. экон. наук / А. В. Колесников. – Хабаровск, 2007.
5. Влащенко Н. М. Закономірності економічного розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу : [Електронний ресурс] / Н. М. Влащенко. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/kgm_econ/2011_100/393-400.pdf
6. Закон України «Про курорти» (Зі змінами, внесеними згідно із Законом № 3370-IV (3370-15) від 19.01.06, ВВР, 2006, № 22, ст.184) : [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/закон%20україни%20про%20курорти>
7. Загальне положення про санаторно-курортний заклад : Постанова Кабінету міністрів України від 11 липня 2001 р. № 805 : [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-%D0%BF>
8. Послуги туристичні, засоби розміщення : Національний стандарт України (ДСТУ 4527:2006) : [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1091-11>
9. Наказу Держкомстату від 14.12.11 №345 : [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2011/345/345_2011.htm
10. Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
11. Про Акціонерні товариства: Закон України від 07.08.11 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>